

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

עירוב בטרקלין המחולק לדירות

(ע"ב א') **משנה:** חמש חבורות ששבתו בטרקלין אחד (וחילקוהו לחמישה, וכולם יש להם פתח מן הטרקלין לחצר. ורוצים לערב עם שאר בני החצר) -

(1) בית שמאי אומרים: (רשויותיהם חלוקים, ולכן) עירוב (נפרד) לכל חבורה וחבורה (שנחשבים כחמישה בתים, וגם ביניהם צריכים עירוב). (2) ובית הלל אומרים: עירוב אחד לכולן (אין מחיצה זו חילוק רשות, וגם ביניהם מוציאים בלא עירוב).

(המשך **משנה**): ומודים (בית הלל) בזמן שמקצתן שרויין בחדרים (נפרדים) או בעליות, שהן צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה (שנחשבים כחמישה בתים)¹.

תניא: אמר רבי יהודה הסֵבֶר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מחיצות המגיעות לתקרה שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה. על מה נחלקו? על מחיצות שאין מגיעות לתקרה. שביט שמאי אומרים: עירוב לכל חבורה וחבורה. ובית הלל אומרים: עירוב אחד לכולן.

אמר רב נחמן אמר רב: הלכה כרבי יהודה הסבר.

(ע"ב ב') **תנא:** במה דברים אמורים²? כשמוליכין את עירובן למקום אחר (באחד משאר בתי החצר). אבל אם היה עירובן בא אצלן, דברי הכל עירוב אחד לכולן³.

שיטות הראשונים

במה דברים אמורים? כשמוליכין עירובן למקום אחר וכו': דעת תוספות והרא"ש, דאתי גם לבית הלל, במחיצות המגיעות לתקרה. אבל חדרים ועליות ממש, אין לחלק בין מוליכים עירובם לעירוב בא אצלם. ומהרמב"ם נראה שכל שהמחיצות מגיעות לתקרה, נחשב כחדרים ועליות ממש. וכן דעת הרשב"א וריא"ז. והשו"ע⁴ פסק כהתוספות והרא"ש.

¹ ומיירי שכל חדר ועלייה פתוח לחצר כמו שפירש רש"י, דהנך חבורות ששבתו בטרקלין לכולן יש להן פתח מן הטרקלין לחצר. דאם לא היה לכל אחד פתח הוה אמרינן פנימי נותן עירובו לחוד. או שני הפנימיים לרבי יוחנן דסוף פירקין (ע"ה ב') גבי עשרה בתים זו לפנים מזו. רא"ש.

² רש"י מבאר שהברייתא מתייחסת לדברי בית שמאי במשנה, הסוברים עירוב לכל חבורה וחבורה. אמנם תוספות (ע"ב ב', ד"ה אבל) כתבו **דלביט הלל נמי נפקא מינה, בכעין חדרים ועליות**. דדוקא במוליכין עירובן מודים שצריכים עירוב לכל חבורה וחבורה; אבל בעירוב בא אצלם, עירוב אחד לכולם. שכן חדרים ועליות לבית הלל, כמו מחיצות שאין מגיעות לתקרה לבית שמאי. וראה להלן (בביאור שיטות הראשונים).

³ כתב רש"י: והאי תנא מדקא מפליג בין מקום אחר לבא אצלן, סבירא ליה טעמייהו דבית שמאי ובית הלל לאו במחיצות פליגי (וכפי שהבינה הגמרא עד כה, שבסוג המחיצות נחלקו), אלא אפילו לבית שמאי נמי טרקלין מחברן, ואין צריך עירוב ביניהם, וכו' עיין שם. וראה להלן, מה שכתבתי בדעת הרמב"ם.

⁴ או"ח שע"ג, ואמנם כבר תמה על כך הבית מאיר שלא הזכיר השו"ע דעת הרמב"ם ורשב"א. ועיין גאון יעקב דמסיק דלא כהתוספות. ובחזו"א (הל' עירובין סי' קט"ג) הביא דברי החולקים על התוספות, וכתב: ונראה דאין להקל בזה. מיהו האחרונים ז"ל סתמו כדעת השו"ע.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

נמצא להלכה (אליבא דהתוספות והרא"ש ופסקת השו"ע): (א) אין מחיצות מגיעות לתקרה, עירוב לכל החבורות. (ב) מחיצות (אפילו יריעות) מגיעות לתקרה, צריכים עירוב לכל חבורה, רק אם נותנים עירוב באחד משאר בתי החצר. (ג) חדרים ועליות ממש, לעולם עירוב לכל חבורה.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שע)

ג. חמש חבורות ששבתו בטרקלין וחלקוהו במחצות... ואם היה לכל אחד פתח פתוח לחצר, הגה: או שאין עוברים זה על זה, רק כל אחד יש לו פתח פתוח לבית שער שלפניהם, והבית שער פתוח לחצר (בית יוסף), אם המחצות מגיעות לתקרה בתוך שלשה טפחים, דהוי כל אחד חדר בפני עצמו אפלו הן של יריעות, אם בני החצר נותנים העירוב באחד משאר בתי החצר צריך כל אחת ואחת מחבורות שבטרקלין לתן עירוב; אבל אם נתנו העירוב בזה הטרקלין, אין צריך לתן עירוב כלל שכלם דרים בבית זה, ובית שמניחים בו העירוב אין צריך לתן עירוב. וכן אם אין דיורין אחרים בחצר אינם צריכים עירוב. חלקוהו במחצות שאין נוגעות לתקרה, (אפלו) אם בני החצר נותנים עירובן באחד משאר בתי החצר די בעירוב אחד לכל החמש חבורות. הגה: אם מקצתן עשו מחצות ומקצתן לא עשו, אותן שעשו הם מחלקים, ואותן שלא עשו, הם כמשתפין. (המגיד פרק ד'). ואם היו דיורין בעליות ממש, אפלו נתנו בני החצר העירוב בטרקלין, צריכה כל חבורה וחבורה לתת עירוב...

מקום לינה או פיתא

(ע"ב ב') **משנה:** האחין שהיו אוכלין על שולחן אביהם, וישנים בבתיהם (והם ואביהם ואחרים דרים בחצר אחת), צריכין עירוב (נפרד) לכל אחד ואחד. לפיכך, אם שכח אחד מהם ולא עירב, מבטל (צריך לבטל) את רשותו. (המשך משנה): אימתי? בזמן שמוליכין עירובן במקום אחר (לתתו באחד מבתי שאר בני החצר⁵). אבל אם היה עירוב (כל החצר) בא אצלן (לבית אביהם, שלא הוזקקו לעירוב⁶), או שאין עמהן דיורין (אחרים) בחצר (ואינם מזיקים אותם לערב), אינן צריכין לערב (דכחידים הם).

שמע מינה מקום לינה גורם (ולכן נחשבים כנפרדים משום שלנים בנפרד⁷)?

אמר רב יהודה אמר רב: במקבלי פרס שנו (הוצאה מבית אביהם, ואין אוכלים על שולחנו ממש, אלא בבתיהם⁸).

מקורות - תוספות (ע"ב ב', ד"ה אבל); רא"ש (סי' יז). רמב"ם (הל' עירובין ד, ז). כן ביארו המגיד משנה והב"י; רשב"א (עבוה"ק, בית נתיבות, שער ד, ריש סי' ב); ריא"ז (פ"ו, ה"ד, סעיף א). סמ"ג (עשין, עשה דרבנן א) וסמ"ק (מצוה רפב, שכתבו בסתם דבמחיצות המגיעות צריך עירוב לכל חבורה וחבורה. וכן הבין בדעתם בנשמת אדם, כלל עג סי' ו).

⁵ דהואיל והוזקקו לעירוב אמרינן בגמרא: מגו דשאר דיורין אסרי, אינהו נמי אסרי, וצריכין כולן ליתן פת הואיל וחלוקין דיוריהן בלינה, ומקבלי פרס הן, כדמוקי בגמרא שאין אוכלין בבית אביהן ממש. רש"י.

⁶ דאמרינן במי שהוציאווהו (מ"ט א') בית שמניחים בו עירוב אין צריך ליתן את הפת, והם כולם נמשכים בו.

⁷ ונימא תיהו תיובתיה דרב, דאמר לקמן בשמעתין מקום פיתא גורם, והרי אלו אוכלין בבית אביהם וחשבינן להו חלוקין! רש"י.

⁸ ומכל מקום מועיל לכך שכשאר עמהם דיורים אחרים, נחשבים כאחד, ואין צריך לערב, כמבואר במשנה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תנו רבנן: מי שיש לו בית שער, אכסדרה ומרפסת בחצר, חבירו, הרי זה אין אוסר עליו. בית התבן, בית הבקר, בית העצים ובית האוצרות, הרי זה אוסר עליו (אפילו אינו דר בו⁹). רבי יהודה אומר: אינו אוסר אלא מקום דירה בלבד¹⁰.

(ומברר) מאי מקום דירה?

(1) רב אמר: מקום פיתא.

(2) ושמואל אמר: מקום לינה.

שיטות הראשונים

האחין שהיו אוכלים על שולחן אביהם: למסקנה, במקבלי פרס שנו. דעת רבינו נסים גאון, רבינו חננאל, רש"י והראב"ד, שאביהם משגר להם אוכל לביתו, וכל אחד אוכל בביתו. ודעת הרמב"ם שאוכלים בשכר מלאכה שעושים לו. והשו"ע¹¹ פסק כרש"י וסיעתו.

היה עירוב בא אצל, או שאין עמהן דיורין בחצר: אינן צריכין לערב. הריטב"א הסתפק בדעת רש"י אם מיירי דוקא כשהאחים ואביהם שרויים בחצר אחת, שאז נטפלים לגביה, או אפילו כשהאחים שרויים בחצר אחרת, נמי דינא הכי¹².

מקום דירה, מקום פיתא או מקום לינה: פסקו הרי"ף, רמב"ם ורא"ש כרבי יהודה דאינו אוסר אלא מקום דירה (דהיינו בדאיכא תרתין, ראוי לדירה, ודרים בו ממש¹³). וכרב דאמר מקום פיתא. וכן פסק השו"ע¹⁴. וכתבו רבינו פרץ, הכלבו והמאירי, שמקום פיתא היינו של יום השבת, ולא של ימי החול¹⁵.

⁹ על פי תוספות (ד"ה מי שיש). וביאר תוספות הרא"ש (פרק שמיני, פ"ה ב', ד"ה בית התבן) דלתנא קמא חשיב התבן שיש בו, כאילו היה דר בו. וראה עוד בהערה הבאה.

¹⁰ דהיינו שדרים בו בפועל, וכדלהלן. ביאר בחידושי המאירי (ע"ג א', ד"ה תנו רבנן) דלתנא קמא: א. בית שער ואכסדרה אינו אוסר, דמן הסתם אינו ראוי לדירה ואין אדם דר שם (אמנם אם דר שם, אוסר). ב. בית התבן והאוצרות אוסר עליו, הואיל וראוי לדירה (ונחשב כאילו דר בו). ורבי יהודה סובר דלא אסרו אלא מקום דירה. ופליג בתרתי: א. דסבירא ליה דבית שער אינו אוסר אפילו דר שם (שכן אינו מקום בית דירה). ב. סבירא ליה דבית תבן ואוצרות אוסר דווקא אם דר שם ממש.

¹¹ או"ח שעה, וכתב הב"י (שעה) דלא שניא לן בין אם מקבלין מאכל ממש למקבלים מעות ליקח בהם מאכל. ואף על פי שהתוספות (ע"ט ב', ד"ה ועל) והרא"ש (פ"ז סי' ח) רצו לחלק ביניהם, כבר ביאר הב"י (או"ח שס"ו) דהיינו להאי דסלקא דעתין, אבל לפי המסקנא אין חילוק ביניהם. וכן פסק המשנ"ב (שעה, ס"ק מד).

¹² וכאמור השו"ע (או"ח שעה) פסק כרש"י, והביה"ל (ד"ה והני מילי) הביא ספקו של הריטב"א, ונשאר בצ"ע.

¹³ כפי שהתבאר לעיל.

¹⁴ מקום דירה - או"ח שעה; מקום פיתא - או"ח שעה. וכתב הריטב"א דשמעינן מכולה שמעתין, לא סוף דבר גורם מקום פיתא או מקום לינתא, אלא היכא דידעינן דניחא להו טפי דלהוי מקום פיתא או מקום לינתא (וכפי שמתרצת הגמרא גם ברייתא של הרועים והקייצים, שהולכים אחר מקום לינתא, דאנן סהדי דאי ממטו להו ריפתא התם, טפי ניחא להו, וכפי שמובא להלן לגבי בני ברב). וכן פסק להלכה בבית"ל (שעה, ד"ה וישן). שרועים הלנים בשדה, אע"פ שאוכלים בעיר, אינם אוסרים. דאנן סהדי וכו'.

¹⁵ כן מבואר בכלבו (סי' לג, ד"ה ואינו צריך להודיע): וקיימא לן מקום פתא גרים, פירוש: מקום שאוכלין שם בשבת. רבינו פרץ (תוספותיו, ע"ב א', ד"ה ומודים). מאירי (ס"ו א', ד"ה ישראלים; ע"ג א', סוד"ה בתוספות כתבו).

ויותר מזה מבואר במאירי (ס"ו א', ד"ה לא היה שם הנכרי), שגם אם בכניסת השבת סעד כל אחד מבני החצר בדירתו, והגוי שדר בחצר חזר לביתו בשבת ונאסרו לטלטל, אזי, גם אם משך כל ימי השבוע וגם בסעודת ליל שבת ואפילו בסעודה שבתחילת יום

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אנשי חצר שכולם אוכלים משולחן אחד: להלכה, מקום פיתא גורם¹⁶, והמשנה במקבלי פרס. נמצא למסקנה, שלושה חילוקים: א. אוכלים על שולחן אביהם ממש, בכל עניין אין צריך עירוב (אע"פ שכל אחד יש לו בית בפני עצמו) שהם כאנשי בית אחד. ב. הוצרכו לעשות עירוב עם אנשי חצר אחרת, עירוב אחד ופת אחד בלבד מוליכים לאותו מקום שמעריבים עמו. ג. היה עירוב בא אצלם, אינם צריכים לתת עירוב, כדין בית שמניחים בו עירוב, שכל אלו הבתים כבית אחד הם חשובים¹⁷. וכן פסק השו"ע¹⁸.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שע)

- א. הָדָר בְּבֵית שַׁעַר, אֲכַסְדָּרָה וּמִרְפֶּסֶת שֶׁבְּחֶצֶר, אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַחֶצֶר, שֶׁאֵינָם חֲשׁוּבִים דִּירָה. אֲבָל הָדָר בְּבֵית הַתְּבֹן, בְּבֵית הָעֵצִים, בְּבֵית הַבֶּקֶר וּבְבֵית הָאוֹצְרוֹת, אוֹסֵר.
- ד. אֲנָשֵׁי חֶצֶר שֶׁהָיוּ כָּלָם אוֹכְלִים עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, אִם עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ בֵּית בְּפָנָיו עֲצָמוֹ, אֵינָם צָרִיכִים עִירוב, מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּאֲנָשֵׁי בֵּית אֶחָד. וְאִם הִצְרִיכוּ לַעֲשׂוֹת עִירוב עִם אֲנָשֵׁי חֶצֶר אַחֶרֶת, עִירוב אֶחָד (לְכָלָן) וּפֶת אֶחָד בְּלֶבֶד מוֹלִיכִין לְאוֹתוֹ מִקּוֹם שֶׁמְעַרְבִין עִמּוֹ. וְאִם הָיָה עִירוב בָּא אֶצְלָם, אֵינָם צָרִיכִים לַתֵּת עִירוב, כִּדִּין בֵּית שֶׁמְנִיחִים בּוֹ עִירוב, שֶׁכָּל אֵלּוֹ הַבְּתִים כְּבֵית אַחַת הֵם חֲשׁוּבִים.
- הגה: וְכֵן אִם הִרְבֵּה בְּעֲלֵי בָתִּים אוֹכְלִים בְּחֶדֶר אֶחָד, כָּל אֶחָד עַל שֻׁלְחָנוֹ, אִם עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁוּן בְּחֶדֶר בְּפָנָיו עֲצָמוֹ, עִירוב אֶחָד לְכָלָם; הוֹאִיל וְאֵין מִחֲצָה מִפְּסָקֶת בֵּין מִקּוֹם אֲכִילָתוֹ הָיָה כְּחֻמָּשָׁה שֶׁשִּׁבְתּוֹ בְּטֶרְקְלִין וְכוּ' וְאִם עַל פִּי שֶׁפּוֹרְסִין לְפָעִמָּים וְלֹא לְפָנֵיהֶם לְצִנִּיעוֹת, לֹא מִקְרֵי מִחֲצָה הוֹאִיל וְלֹא הָיוּ שָׁם בְּקִבְעוֹת (ר' יְרוּחָם חט"ו).
- ה. מִי שֶׁאוֹכֵל בְּמִקּוֹם אֶחָד וְיֵשׁוּן בְּמִקּוֹם אַחֵר, מִקּוֹם אֲכִילָתוֹ הוּא הַעֲקָר וְשָׁם הוּא אוֹסֵר; הַלֶּכֶף הָאֲחִין שֶׁאוֹכְלִים בְּבֵית אֲבִיהֶם וְיִשְׁנִים בְּבֵיתָהֶם, אֵינָם אוֹסְרִים. וְאִם נֹתֵן לָהֶם פֶּרֶס וְאוֹכְלִים בְּבֵיתָהֶם, אוֹסְרִים. וְהֵנִי מְלִי כְּשֶׁנֹּתְנִים בְּנֵי שְׁאָר הַחֶצֶר עִירוב בְּמִקּוֹם אֶחָד, אֲבָל אִם הָיוּ בְּנֵי שְׁאָר הַחֶצֶר נֹתְנִים הָעִירוב בְּאֶחָד מִבְּתֵים אֵלּוֹ, אוֹ שֶׁאֵין עִמָּהֶם דִּירִים בְּחֶצֶר, אֵינָם צָרִיכִים לַעֲרֹב.

השבת סעדו בנפרד כל אחד בביתו, מהני להתירם בטלטול, על ידי שבמקצת יום השבת שמאז ואילך, יסעדו כולם בבית אחד שיהפך אותו בית להיות מקום פיתא לכולם.

וראה עוד בערוך השולחן שכתב (או"ח סי' שע"ז): וכן אם הרבה בעלי בתים אוכלים בחדר אחד כל אחד על שולחנו, אע"פ שכל אחד ישן בחדר בפני עצמו, וגם שותה שם תמיד ואוכל שם אכילת עראי, מכל מקום אין צריך עירוב, כיון דבסעודות הקבועות אוכלין בחדר אחד.

¹⁶ וראה חזו"א (או"ח עירובין סי' צ, ס"ק מא) שכתב דכיון דקיי"ל דאין אוסר אלא מקום שאוכלים, לפי זה אם יש כמה חדרים בבית, וחדר אחד מיוחד לשולחנו בשבת, אין חשוב דירה אלא החדר שהוא אוכל, ושאר החדרים נחשבים כבית התבן שאין דרים שם. ולפי זה מותר להוציא כלים ששבתו בשאר החדרים מחדרם לחצר בלא עירוב, וכן להכניס לתוכן כלים ששבתו בחצר. ומיהו מניחים עירובי חצרות שם, דלענין זה סגי בבית הראוי לדירה (ואם הניחו שם עירובי חצרות, אפשר שנחשב על ידי זה החדר כבית).

¹⁷ ושלושה חילוקים אלו מבוארים במשנה: אימתי, בזמן שמוליכין עירובן במקום אחר, היינו דין השני. אבל אם היה עירוב בא אצלן, היינו דין שלישי. או שאין עמהן דיוורין בחצר, היינו דין ראשון (אלא ששם מיידי באוכלים כל אחד בביתו, לכן צריכים עירוב לכל אחד, וכאן באוכלים על שולחן אחד, בכל עניין אין צריך עירוב לכל אחד).

¹⁸ או"ח שע"ד. וכן מבואר ברמב"ם (הל' עירובין פ"ד, א-ב-ג). והרמב"ם ושו"ע נקטו לשון המשנה "על שולחן אחד". וכתב הרמ"א דלאו דוקא, אלא אפילו כל אחד אוכל על שולחן אחר, כיון שהם בבית אחד, עירוב אחד לכולם. וזה כמו שכתוב במשנה (ע"ב א') חמש חבורות ששבתו בטרקלין אחד וכו' עירוב אחד לכולן, הרי שמהני העירוב האחד משום ששבתו בטרקלין אחד אף שאינם על שולחן אחד, אף כאן מועיל אף שאינם אוכלים ממש על שולחן אחד. כל הקטע על פי ביאור הגר"א (ס"ק כב-כג).